

Podobně jako třeba ve Francii v případě *actes de gouvernement* se ani federální soudy v USA nepokusily zformulovat obecnou definici toho, co politická otázka je, resp. nestanovily jednoznačné podmínky, od jejichž splnění se závěr o politické otázce odvíjí. Počínaly si tak v zásadě kazuisticky, což z doktríny politické otázky postupně učinilo významný nástroj skutečné soudcovské politiky. Právě tento svůj charakter nástroje, jehož

prostřednictvím soudní moc může, ale nemusí ustoupit politickým větvím, ve skutečnosti doktrína politické otázky nepozbyla ani po roce 1962, kdy v souvislosti s proměnami americké společnosti a práva došlo k redefinici doktríny a položení základů toho, čemu se říká moderní doktrína politické otázky, jež existuje dodnes. Její příběh si však už zaslouží samostatný rozbor.

Axiomy v právní argumentaci: dvousečná zbraň v rukou orgánů aplikujících právo

MARTIN MADEJ, FILIP HORÁK*

Axioms in Legal Argumentation: A Double-edged Sword in the Hands of Law-applying Institutions

Summary: *The article focuses on the concept of axiom defined as a further unsubstantiated assertion, the accuracy of which is merely assumed a priori. The authors point out that although the axioms have been spoken of mostly in exact science, they also find their place in law, especially in judicial reasoning. Whenever a judge refuses to provide reasoning for their factual (e.g. home births are more dangerous than hospital deliveries) or legal (e.g. the right to human dignity is absolute) conclusions, we are - strictly speaking - witnessing axiomatic argumentation. Without evaluating the use of axioms, the authors analyse several relevant decisions of Czech courts. Only after the classification of axioms and their distinction from "notoriety", they consider the axioms in the context of the prohibition of judicial arbitrariness and draw attention to some of the negative impacts that axiomatic argumentation may bring.*

Keywords: *axiom, argumentation, case law, reasoning*

*Ztráta samozřejmosti je zrození rozumu.
– Filip Doušek: Hejno bez ptáků*

Ivana Königsmarková je porodní asistentka žijící v Praze. V roce 2009 vedla na žádost rodičky komplikovaný domácí porod, který novorozence zanechal s těžkým poškozením mozku, s nímž po 10 měsících od porodu i zemřel.

Po podání obžaloby pro porušení jejich povinností jako porodní asistentky a po proběhnutím řízení byla paní Königsmarková shledána vinnou. Pokud by totiž správně vyhodnotila komplikovanost porodu, k vedení

domácího porodu bez dostatečného technického zázemí by nesvolila nebo by od něj upustila.¹ Tento závěr soudy opřely o doporučení České gynekologicko-porodnické společnosti (České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně) a obdobně laděný znalecký posudek. Ke kritickému zkoumání znaleckého posudku, který upozornil mj. na vysoké odborné nároky kladené na porodní asistentku při řešení situací, které jsou nečekané a obtížně řešitelné i v plně vybavené

* Martin Madej a Filip Horák jsou doktorandi na PF UK. E-mail: artemisuv@gmail.com. Tento článek byl zpracován s finanční podporou grantového projektu GA UK č. 606517 s názvem Axiomy v právní argumentaci. Autoři děkují Janu Wintrovi za cenné připomínky.

¹ Podle rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. 1 T 93/2010.

nemocnici, obecné soudy nepřistoupily.² Na jejich závěru nezměnila nic ani obhajobou předložená statistika, podle níž má Česká republika v souvislosti s rutinními intervencemi do porodů řádově vyšší mateřskou úmrtnost než vyspělé státy.³ Odborná stanoviska specialistů na medicínskou statistiku připuštěna nebyla.⁴

Ivana Königsmarková tak byla odsouzena na základě soudem aprobované preference porodů v nemocničním prostředí. Z odůvodnění rozsudku je patrné, že soudy vzaly argumentaci České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, jakož i zmíněného znaleckého posudku nekriticky za svou a naopak argumentaci obžalované bez dalšího odmítly. Jinými slovy, u jedné z dvou kontradiktorních argumentačních linií již dopředu předpokládaly správnost, kdežto u druhé z nich nesprávnost. Takový apriorní předpoklad ať už o skutkových, či o právních otázkách nazýváme axiomem. Právě axiomy v právní argumentaci stojí ve středu pozornosti tohoto článku.

Hned na úvod předesíláme, že naše pojetí axiomu je hodnotově neutrální. Samy o sobě pro nás nejsou axiomy v právní argumentaci ani správné, ani špatné, ani žádoucí, ani nežádoucí. Než se dostaneme k tomu, za jakých okolností jsou axiomy žádoucí a za jakých ne, je potřeba odpovědět dvě zásadní otázky. Zaprvé, v moderním právním státě jsou hlavní arénou pro právní argumentaci soudní rozhodnutí. Ačkoliv přesvědčit ostatní účastníky diskursu je cílem každého argumentujícího (rétora) a smyslem každé argumentace, nikde jinde se tento smysl argumentace neprojevuje tak silně jako v meritorním rozhodnutí soudce nebo rozhodce, kterým řízení vrcholí. Proto je třeba zhodnotit, jakou kvalitu odůvodnění soudního rozhodnutí lze rozumně požadovat. Zadruhé, axiom v právní argumentaci není monolitický pojem. Před evaluací výskytu axiomů v právní argumentaci musíme pochopit, jaké podoby axiomů můžeme rozeznat a jaké funkce tyto podoby v soudních rozhodnutích mají. Odpověď na první z těchto otázek jsme se rozhodli uvést již na tomto místě, neboť zahrnuje stěžejní myšlenková východiska, která celým tímto článkem prozařují a která v zásadě vedla k jeho vytvoření. Odpověď na druhou z nich nabídneme v následujících částech.

Odůvodnění soudního rozhodnutí znamená uvedení důvodů, které soud k jeho

právním závěrům vedly. Ačkoli se nejen v případě argumentace soudů, ale ani při odůvodňování našich běžných jednání vždy neshodneme na přesvědčivosti toho či onoho důvodu, tvrdíme, že existují důvody, které zkrátka nikdy neobstojí před kritickým a racionálním přezkumem. Kupříkladu odpověď na otázku „Proč jsi šel do města?“ větou „Protože jsem nezůstal doma“ znamená vyhovět požadavkům na odpověď jazykovou formou (tj. syntakticky), nikoli však již poskytnutím důvodu pro rozhodnutí racionálně smýšlejícího člověka (tj. sémanticky). Pokud jsme si v mládí na své „Proč musím zůstat doma?“ vyslechli „Protože jsem to řekla!“ místo udání skutečných důvodů pro „zarcha“, dostalo se nám jen ukázky (matčiny) autority. Takovýto styl odůvodňování v běžném životě spíše vzbudí úsměvné vzpomínky na naše dětství, nicméně jeho užívání v právní argumentaci by bylo jistě krajně nevhodným. Lze tedy dovodit, že kategorie důvodů, které soudy poskytují, mají určité rysy, jež je třeba dodržovat.

K naplnění standardů právní argumentace ale nepostačí pouhé vyhovění určitým požadavkům na racionalitu a věcnost důvodů u každého jednoho argumentu. Pokud se přesuneme od jediného argumentu k celému komplexu právní argumentace v konkrétním případě, objeví se další, stejně důležité požadavek. Argumentace totiž není kompletní uvedením pouze jednoho jediného důvodu. V právu vždy existují argumenty pro a argumenty proti, jakkoliv dobré či špatné. Odpověď na otázku „Proč musí žalovaný zaplatit náhradu škody?“ větou „Protože mu zákon ukládá objektivní odpovědnost za škodu“ není sama o sobě dostačující, protože jsme se kupříkladu ještě nevypořádali s možnou liberací žalovaného. To neznamená, že k liberaci musí nezbytně dojít. Důvody pro ni mohou být méně přesvědčivé než důvody pro vlastní odpovědnost za škodu. Nicméně soud by je v každém případě měl vzít v úvahu a vypořádat se s nimi ve své argumentaci.

Stran kategorie přesvědčivosti tedy soudní rozhodnutí musí vždy obsahovat jakýsi vnitřní diskurs mezi důvody pro „A“ a důvody pro „B“. Příklad domácích porodů byl vybrán proto, že tento vnitřní diskurs neobsahuje. Soudy všech instancí totiž vycházely z předpokladu, že domácí porody jsou automaticky rizikovější než porody v nemocnicích, a návrhům obhajoby otevřít diskusi

² Nález sp. zn. I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 132/70 SbNU 221), část IV.

³ Nález sp. zn. I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 132/70 SbNU 221), část II. (vyjádření stěžovatelky).

⁴ Tamtéž.

o platnosti tohoto předpokladu odmítly vyhovět. Ústavní soud z tohoto důvodu všechna jejich rozhodnutí zrušil. Jak jsme již uvedli výše, takovouto argumentaci, která se zakládá na předpokladu či souboru předpokladů, které nebyly racionálně odůvodněny, označujeme jako axiomatickou. Takto postavené předpoklady pak označujeme za axiomy v právní argumentaci soudu.

Mohlo by se zdát, že to, co nazýváme axiomy, jsou zkrátka notoriety ve smyslu § 121 o. s. ř.⁵ Notorietami se míní skutečnosti každému známé už jen z toho, že je členem společnosti a sleduje dění okolo sebe.⁶ Takto je chápou i naše nejvyšší soudy.⁷ Níže se pokusíme ukázat, že množina podobných předpokladů, na nichž soudy pravidelně staví své právní závěry, je ve skutečnosti větší. V obecnosti se jedná o případy, kdy nejen skutečnosti obecně známé, ale i osobní, odborné či morální volby jsou předkládány jako ony samozřejmé, nesporné pravdy. Axiomy jsme proto zvolili jako širší pojem, zahrnující i notoriety.⁸

Co je tedy onen axiom a co všechno může znamenat? Kde všude jej v kontextu práva můžeme nebo naopak nemůžeme hledat? A jaký vztah má axiom k právní argumentaci? Na tyto otázky nabídneme odpovědi v první části tohoto článku.

Druhá část bude empirická. Pochopení a stylizování role axiomů v soudní argumentaci není možné bez důkladné analýzy jejich užívání v existujících soudních rozhodnutích. Přestože bychom mohli vybrat pouze judikáty týkající se konkrétního typu axiomu nebo judikáty konkrétního právního odvětví (např. trestního práva) a zjistit, jakých axiomů se v nich používá, rozhodli jsme se v tomto úvodním příspěvku do diskuse, kterou, pevně věříme, otevřeme, věnovat několika námi volně vybraným judikátům. Výzkum axiomů je komplikovaný tím, že nebývá lehké je odhalit. Domníváme se, že za takových okolností bude přínosnější uvést čtenáře do problému

a ukázat na souvislosti a odlišnosti mezi jednotlivými judikáty spíše než předložením statistiky anebo případové studie v konkrétní oblasti bez vysvětlení toho, co jednotlivé axiomy pojí a čím se odlišují. Z těchto důvodů jsme se rozhodli pro kvalitativní výzkum spíše menšího vzorku vybraných judikátů, jehož cílem je hlubší porozumění celé problematice.

Konečně, třetí část, jak již bylo avizováno výše, bude spíše normativní než popisná. V jejím rámci především zamýšlíme zobecnit závěry z provedené analýzy a hodnotit, které axiomy, jakož i jejich dopady považujeme za žádoucí či naopak nežádoucí.

Část I

Máme-li v tomto článku hovořit o axiomech v právní argumentaci, sluší se nejprve představit teoretické vymezení pojmu axiom, který je základním pojmem a středobodem celého tohoto výzkumu. Ten je nejjednodušeji definovatelný jako tvrzení, které nelze argumentačně potvrdit ani vyvrátit, a jehož správnost se tudíž pouze *a priori* předpokládá. Z takto postaveného axiomu pak logicky, za použití mechanismů formální logiky, odvozujeme určité důsledky.⁹

Přestože axiomy mají své nenahraditelné a nedocenitelné místo v exaktních vědách, jejich užití v souvislosti s právem je významným způsobem limitované. V jiném článku¹⁰ jsme se už zabývali možnostmi a limity axiomatizace právní vědy a axiomatizace práva jako takového. Axiomatizací v tomto kontextu rozumíme vytváření uzavřeného formálního systému, v jehož rámci lze důsledky generovat za použití formálnělogických procedur ze souboru počátečních axiomů.

Došli jsme k závěru, že zatímco právní věda je, stejně jako jakýkoli jiný vědní obor, relativně snadno axiomatizovatelná, o čemž nás ostatně již někteří významní autoři přesvědčují,¹¹ právní systém má tendenci axiomatizaci

⁵ § 121 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. („Není třeba dokazovat skutečnosti obecně známé nebo známé soudy z jeho činnosti.“)

⁶ Podle V. Hory jsou notoriety „takové skutečnosti, jež jsou anebo mohou být vůbec každému aneb jistým vrstvám společnosti lidské bezpečně známy prostě proto, že člověk jest členem této společnosti, prožívá, sleduje a ve své vědomosti si vtiskuje události, které sebou život přináší neb v minulosti přinesl. Patří-li do kruhu takto informovaných osob i soud (aneb lze-li od něho právem žádati, aby byl s tou neb onou skutečností takto obeznámen), netřeba důkazu o skutečnosti, na niž se vědomost soudu vztahuje“. HORA, V. *Československé civilní právo procesní*. I.–III. díl. Praha: 2010, str. 311.

⁷ Srov. rozhodnutí NSS ČR ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 5 Afs 33/2012, a rozhodnutí NS ČR ze dne 29. 7. 2013, sp. zn. 32 Cdo 2537/2011.

⁸ Podle *Slovníku spisovného jazyka českého* (2011) je axiom, resp. axiom „základní věta platná bez dokazování, zásadní poučka; samozřejmá, nesporná pravda“. Dostupné na <<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=axiom&where=hesla>>. Zahraněční slovníky definují axiomy jako „samozřejmé a nezbytné pravdy nebo předpoklady, jejichž pravdivost je na první pohled tak evidentní, že žádná úvaha nebo důkaz je nemožnou učinit jasnější“ (z *Webster's Revised Unabridged Dictionary*, dostupné na <<http://www.webster-dictionary.org/definition/Axiom>>), příp. jako „principy široce přijímané na základě své vnitřní hodnoty nebo vnímané jako samozřejmé pravdivé. Axiomatické tvrzení je tudíž takové, s nímž by jen málokdo nesouhlasil“ (z *Merriam-Webster Dictionary*, dostupné na <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/axiomatic>>).

⁹ K tomu srov. např. BROWN, R. G. In: *Axioms* [online]. Durham, NC, 2007, str. 103. Dostupné na <<https://webhome.phy.duke.edu/~rgb/Philosophy/axioms/axioms.html>>.

¹⁰ HORÁK, F. – MADEJ, M. Možnosti a limity axiomatizace práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2018, roč. 26, č. 1.

¹¹ K tomu srov. např. KELSEN, H. *Ryzí nauka právní. Metoda a základní pojmy*. Brno – Praha 1933 či VARGA, C. *The Quest for Formalism in Law*.

vzdorovat. Tuto tendenci lze odůvodnit zejména normativní povahou práva a jeho závislostí na jazyku jakožto sociálním konstruktu.¹² Nicméně zároveň tvrdíme, že přes tyto překážky přinejmenším některá odvětví práva jsou při splnění určitých podmínek v omezené míře a právě výlučně ve fázi aplikace práva, kdy se plně projevuje právní argumentace, jež je v centru zorného pole tohoto článku, axiomatizovatelná.¹³

V kontextu práva můžeme spatřovat konkrétně tři různé dimenze axiomatizace, a to axiomatizaci právní vědy, kterou se však v tomto článku nebudeme dále zabývat, úplnou axiomatizaci práva jako celku (tj. axiomatizování právního řádu již při jeho vzniku) a omezenou axiomatizaci pouze aplikace práva (tj. využití axiomatické formy právní argumentace orgány aplikujícími právo, resp. využití formálnělogických postupů pro odvození jednoznačných důsledků v podobě rozhodnutí z „počátečních předpokladů“, za něž v kontextu aplikace práva můžeme považovat jednotlivé právní normy).¹⁴ Úplná axiomatizace práva je nejen, jak již bylo uvedeno výše, pouze stěží proveditelná, ale také nežádoucí, neboť transformuje přirozenou povahu práva jakožto axiologického subsystému společnosti živé a aktivně komunikujícího se subsystémy jinými v systém uzavřený, a tudíž do značné míry neadaptabilní, neefektivní a nelegitimní.

Naopak omezená axiomatizace čistě oblasti aplikace práva je v určitých právních odvětvích dokonce žádoucí, neboť umožňuje stranám sporu lépe předpokládat důsledky jejich rozhodnutí spor vést, čímž přispívá k rozvoji právního vědomí, jakož i právní jistoty a potenciálně také k důvěře v právo. Druhým pozitivním důsledkem takovéto axiomatizace je i určitá pomoc orgánům aplikujícím právo, co se preciznosti a logické konzistentnosti jejich argumentace týče. Axiomatický systém tak soudce či úředníky nenahrazuje, nýbrž jim slouží jako pomůcka pro logicky bezrozné rozhodování a odůvodňování případů.¹⁵

Nicméně i v případě této omezené axiomatizace na poli právní argumentace můžeme vysledovat několik potenciálních negativ. Jakmile se totiž orgán aplikující právo k axiomatické argumentaci jednou přikloní, není

složité překročit pomyslnou linii únosnosti a použít axiomatickou argumentaci mimo zmíněné poměrně striktně limitované penzum vhodných situací, resp. právních odvětví.¹⁶ Axiomatizace totiž sice na jedné straně pomáhá konzistentnosti argumentace, a tudíž větší předvídatelnosti práva, na straně druhé však odstraňuje z aplikace práva kreativní lidský prvek. Aplikace práva se stává jaksi mechanickou a uzavřenou, čímž se obecně výrazně zužuje argumentační prostor. Úplné vymýcení neaxiomatické roviny právní argumentace by tak oklikou opět směřovalo k již výše odmítnuté úplné axiomatizaci práva se všemi negativními důsledky, které by takováto transformace mohla pro spravedlnost, legitimitu, adaptabilitu a další vlastnosti charakteristické pro právní systém znamenat.

Právě z toho důvodu, že omezená axiomatizace v oblasti aplikace práva (resp. právní argumentace orgánů aplikujících právo) může mít jak pozitivní, tak i negativní dopady, rozhodli jsme se tímto fenoménem v tomto článku hlouběji zabývat.

Jak se s axiomy v právní argumentaci vypořádat? Zaprvé vycházíme z toho, že axiomy jsou běžnou součástí v podstatě všech diskursů, včetně právního. Kdykoli soud usuzuje, např. že čas plyne lineárně nebo že obžalovaný byl v čase t ve Stockholmu, a tudíž nebyl v Praze, dovozuje to z axiomů. Požadovat po soudcích, aby pracně dokazovali každé své tvrzení nebo každé tvrzení stran, které aprobují, by bylo nesmyslné anebo přinejmenším procesně neekonomické. Na druhou stranu by úplná volnost pro užívání axiomů vedla k odepření práva na spravedlivý proces (čítající právo na odůvodnění rozsudku) anebo přinejmenším ke snížení kvality judikátů, což může mimo jiné způsobovat rostoucí počet opravných prostředků, a tedy další zahlcování soudní soustavy.

Role axiomů v právu je proto v první řadě spojena s kontrolou jejich užívání. Na otázku, kdy a za jakých podmínek může soud podle současných zásad axiomy použít a kdy by je použít měl a kdy neměl, nabídneme svou odpověď až ve třetí části po provedené analýze.

¹² HORÁK, F. – MADEJ, M., c. d., str. 14–16.

¹³ Tamtéž, str. 16–18.

¹⁴ Částečná axiomatizace je tedy částečná v tom, že nevytváří žádný specifický soubor axiomů, nýbrž pouze využívá pro axiomatizované systémy typické formálnělogické postupy pro generování důsledků.

¹⁵ HORÁK, F. – MADEJ, M., c. d., str. 17–18.

¹⁶ Mezi tato pro axiomatizaci vhodná odvětví řadíme především ta, u nichž se výklad jednotlivých právních norem jeví jako poměrně jednoznačný, a jednotlivé právní normy tak mohou alespoň částečně suplovat úlohu axiomů v uzavřeném systému a umožnit při jejich aplikaci formálnělogické postupy. V tomto kontextu lze namátkou zmínit např. některé oblasti daňového práva či práva sociálního zabezpečení.

Část II

Úkol, který jsme si uložili pro empirický výzkum, zahrnuje nalezení vhodných příkladů soudních rozhodnutí, na nichž můžeme ukázat rozmanitost způsobů, jakými mohou být axiomy v soudním odůvodnění použity. Konkrétně jsme vybrali osm soudních rozhodnutí, která lze obecně rozdělit do dvou základních kategorií. V první kategorii najdeme ta soudní rozhodnutí, v jejichž rámci jsou axiomy uplatňované ve fázi zjišťování skutkového stavu (*quaestiones facti*). Kategorie druhá obsahuje rozhodnutí s axiomy používanými ve fázi hledání aplikovatelné právní normy (*quaestiones iuris*).

Příklady, které v této části uvádíme, jsme vybírali na základě dvou kritérií. Prvním je kritérium jazykové, neboť orgán aplikující právo v obou zmíněných kategoriích může něco *a priori* předpokládat jako samozřejmé, přirozené, jasné, logické, nezpochybnitelné apod., což se typicky podepíše na jazykové stránce odůvodnění. Toto jediné kritérium však pro odhalení axiomu nepostačí, neboť v některých případech jsou sice v odůvodnění použity výrazy typické pro axiomatickou argumentaci, nicméně ve skutečnosti slouží pouze jako pomocné či zdůrazňující elementy pro jinak neaxiomatickou, věcně a racionálně pečlivě propracovanou argumentaci. Takovéto případy jsme proto v rámci aplikace druhého (tj. obsahového) kritéria vylučovali. Druhé, obsahové kritérium tudíž vybírá ty případy, v nichž soud bez dalšího předpokládá pravdivost tvrzení, byť by se to neprojeвило na typizovaném jazyku argumentace.

Nejprve se budeme zabývat užíváním axiomů v otázkách zjišťování skutkového stavu. Vrátime-li se k případu porodní asistentky Ivany Königsmarkové, soudy se opíraly o axiom „domácí porody jsou automaticky rizikovější než porody v nemocnicích“, který odmítly pro jeho evidentní platnost, reflektovanou i v odborném stanovisku, nechat jakkoliv zpochybnit. Posudme jiné případy s podobnou argumentační strategií. První se odehrál před Městským soudem v Praze, jenž potvrdil odsouzení muže, který se měl dopustit trestného činu podvodu nepravdivým informováním poškozených společností o změně bankovního účtu jejich věřitelky, aby dosáhl převedení peněz na svůj vlastní účet. Odvolací soud v rozsudku se sp. zn. 5 To 258/2005

uzavřel, že „verze poškozeného je logická, zatímco verze stěžovatele (podle které šlo o zlovolnou akci poškozeného, aby stěžovateli způsobil trestní stíhání) je natolik absurdní, že ji ve světle zdravého rozumu a soudcovské zkušenosti nelze přijmout. V jiném případě Krajský soud v Ústí nad Labem (sp. zn. 14 Co 253/2010) přiznal náhradu škody žalobkyni (společnosti pronajímající kompresory), jejíž kompresor byl zlodějem odcizen poté, co ho žalovaná (obec Krupka) ponechala uzamčený u sloupu veřejného osvětlení s pomocí visacího zámku a ocelového řetězu. Soud, jehož rozsudek byl později zrušen, konstatoval zavinění žalované na podkladě obecně známé skutečnosti, „že severní Čechy jsou v porovnání s jinými částmi České republiky oblastí s vysokou mírou kriminality, a žalovaný proto měl útok zloděje na odstavený kompresor předvídat a přijmout opatření způsobilá krádeži zabránit“. Další notoriitou, tentokrát však obecně přijímanou při dokazování viny, je „běžná praxe, s níž musí pachatel počítat“, že lidé přechovávají ve svých peněženkách celoroční jízdenky u veřejných dopravců nebo platební karty.¹⁷

Výše uvedené axiomy, objevující se v kontextu *questiones facti*, nazýváme notoriemi. Použití notoriety v této fázi nalézání práva znamená, že soud může dospět jen k jednomu logickému závěru, protože předem připustil jen jednu verzi skutečností. Takový postup se jeví jako nutný vždy, když jiné verze skutečností buď neexistují (nikdo netvrdí, že český kalendář má 400 dní), nebo se zdají být (fyzikálně, biologicky apod.) nemožné. Na druhou stranu, někdy jsou alternativní verze skutečnosti dobře možné, ale soud si je jako možné nepředstaví (dějiště krádeže kompresoru jako nepatřící do oblasti s vysokou mírou kriminality) anebo si je jako možné představí, ale zdají se mu být natolik málo pravděpodobné (spiknutí poškozeného proti stěžovateli), že nepovažuje za nutné se jimi vůbec zabývat.

Množina axiomů, na nichž soudy pravidelně staví své právní závěry, se však notoriemi nevyčerpává. Uvažme např. „argument zdravým rozumem“, který figuroval i v rozhodnutí citovaném výše pod sp. zn. 5 To 258/2005. Zatímco tam působil ve fázi zjišťování skutkového stavu (verze stěžovatele byla absurdní), mnohem častěji soudům pomáhá při hledání aplikovatelné právní normy. Pak už ale

¹⁷ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3255/13 ze dne 19. 6. 2014. K tomu srov. o 10 let starší nálezy IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004: „Tvrzení obsažené v odůvodnění rozsudku nalézacího soudu, že totiž obžalovaní ‚museli předpokládat, že poškozený může mít platební karty ve svých osobních věcech‘, postrádá jakékoli zdůvodnění a svou povahou se blíží konstatování údajné notoriety. Při dokazování v trestním řízení je takovýto způsob argumentace nepřijatelný.“

neslouží ani tak k popření určité verze skutečnosti jako spíše k favorizování určitého právního zhodnocení vůči zhodnocením alternativním. To znamená, že soud, který je postaven před dvě ekvivalentní právní řešení, použije axiomu, aby dal přednost jednomu z nich, a to nejčastěji s odkazem na zdravý rozum, spravedlnost, logiku nebo povahu věci.¹⁸

Jako příklad můžeme uvést rozhodnutí Okresního soudu v Nymburce ze dne 24. července 2002, č. j. 5 C 968/97-93, jímž zamítl návrh žalobkyně, do jejíhož práva bylo zasaženo sousední stavbou, která o 1 m² přesahovala do jejího pozemku. Soud v tomto kontextu použil korektiv zdravého rozumu dokonce takovým způsobem, že rozhodl v rozporu s konkrétním ustanovením příslušných zákonů. Své rozhodnutí tak s odkazem na § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, postavil na axiomu, že přidržení se doslovného znění zákona by se v tomto konkrétním případě přičilo zdravému rozumu.

Jeden z nejvýznamnějších axiomů v judikatuře českých soudů se dotýká vzájemného postavení ústavních norem, příp. obecněji ústavních hodnot. Posuďme dvě argumentační linie Ústavního soudu. Zástupcem první z nich je známý náleží Pl. ÚS 2/10, v němž Ústavní soud zrušil část zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, která bránila zpřístupňování dosud nepravomocných rozsudků. Tím, že zákonodárce favorizoval ústavní hodnotu nezávislosti a nestranosti soudní moci před ústavní hodnotou stojící za základním právem na svobodný přístup k informacím, se podle Ústavního soudu zpronevěřil zásadě *prima facie* rovnocennosti ústavních hodnot.¹⁹

Srovnejme nyní popisovaný přístup s postavením hodnoty lidské důstojnosti a principu demokratického právního státu v judikatuře

Ústavního soudu. Prvním problémem pojmů lidské důstojnosti i demokratického právního státu je jejich nedostatečná přesnost, až vágnost, která umožňuje „schovat pod jejich křídla“ v konkrétní věci takřka jakýkoli obsah.²⁰ Jejich druhým problémem je, že se jedná o principy či hodnoty na vysoké úrovni abstrakce, což kolem nich vytváří háv jakési nedotknutelnosti.²¹ Tyto dva charakteristické znaky tak dohromady vytvářejí poměrně dobrý předpoklad, že pojmy budou čas od času využívány v právní argumentaci jako axiomy.

Vybrali jsme tři ukázky z nálezů Ústavního soudu. Jako první se podívejme na náleží III. ÚS 3333/11, v němž dal Ústavní soud za pravdu stěžovateli, který se domáhal zrušení usnesení obecního soudu, jež mu bez ohledu na veškeré námitky a problémy vnucovalo proti jeho vůli obec Těchobuz za opatrovníka, a to i přes fakt, že stěžovatel žádal, aby byla novým opatrovníkem jmenována osoba, s níž má o poznání pozitivnější vztahy a která s tímto jmenováním souhlasila.²² Tento případ se jeví jako velmi složitý, neboť Ústavní soud chtěl stěžovateli zjevně vyhovět, avšak nenacházel v Listině základních práv a svobod žádné ustanovení, z něhož by přímo plynulo právo na výběr opatrovníka. Bylo by sice potenciálně možné argumentovat porušením práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) ve spojení s právem na právní osobnost (čl. 5 Listiny) a zásadou legální licence (čl. 2 odst. 3 Listiny), avšak využití axiomatické verze lidské důstojnosti se jevílo jako podstatně jednodušší. Ústavní soud tak postavil svou argumentaci na čl. 10 odst. 1 Listiny ve spojení s lidskou důstojností jako zdrojem lidských práv, pod kterou se mu dokonce podařilo podřadit i natolik svébytnou hodnotu, jako je svoboda, resp. osobní autonomie člověka.²³ Celý tento axiomatický

¹⁸ Konečně Ústavní soud už v minulosti potvrdil, že „právní normy je třeba vykládat tak, aby plnily svoji funkci spočívající v rozumném a spravedlivém vyřešení problému v tom smyslu, aby obstálo před měřítky tzv. zdravého rozumu a podle fundovaných představ spravedlnosti panujících ve společnosti“. Viz např. náleží třetího senátu ze sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014, na který odkazují i senáty ostatní (rov. I. ÚS 2844/14, II. ÚS 2732/15, III. ÚS 3101/13, IV. ÚS 2265/13).

¹⁹ „Napadená norma značí, že vždy (automaticky) – v případě existence zákona a legitimního cíle omezení základního práva jednotlivce na informace (na poskytnutí nepravomocného rozsudku), tedy hodnot citovaných v čl. 17 odst. 4 Listiny a čl. 10 odst. 2 Úmluvy – budou upřednostněny tyto hodnoty oproti základnímu právu jednotlivce na svobodu projevu ve formě práva na informace; napadená norma tedy v každém případě (a priori) základní právo jednotlivce prolomuje. Tím též (důsledně vzato) popírá notoriety [mj. vyplývající z judikatury Ústavního soudu, rov. např. náleží ve věci sp. zn. Pl. ÚS 15/96 ze dne 9. 10. 1996 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.)], že ústavní hodnoty (včetně ústavních práv) jsou *prima facie* rovnocenné. Napadená norma tak z podmínky nezbytnosti omezení základního práva a svobody jednotlivce v demokratické společnosti v podstatě činí postulát nepřezkoumatelný, neboť její posouzení – se zřetelem na okolnosti konkrétního případu – důsledně vzato vylučuje“ [náleží sp. zn. Pl. ÚS 2/10 ze dne 30. 3. 2010 (N 68/56 SbNU 761; 123/2010 Sb.), bod 38].

²⁰ Někdy se v tomto kontextu lidská důstojnost označuje jako „prázdna skořápka“ (k tomu rov. BOTHÁ, H. Human dignity in comparative perspective. *Stellenbosch Law Review = Stellenbosch Regjstydskrif*, 2009, roč. 20, č. 2, str. 217; McRUDDEN, CH. Human dignity and judicial interpretation of human rights. *European Journal of International Law*, 2008, roč. 19, č. 4, str. 698; RAO, N. On the Use and Abuse of Dignity in Constitutional Law. *Columbia Journal of European Law*, 2008, roč. 14, č. 1, str. 208).

²¹ K tomu viz např. BAROŠ, J. Svoboda a rovnost v důstojnosti a právech. Základní práva a svobody obecně (komentář k čl. 1 Listiny). In: WAGNEROVÁ, E. – ŠIMÍČEK, V. – LANGÁŠEK, T. – POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha 2012, str. 55–64.

²² Náleží sp. zn. III. ÚS 3333/11, body 1 až 6.

²³ Náleží sp. zn. III. ÚS 3333/11, body 24 až 31, 39 a 40. V náleží sp. zn. IV. ÚS 412/04 Ústavní soud uvedl, že základní bázi, z níž vychází interpretace všech základních práv, je lidská důstojnost (čl. 10 odst. 1 Listiny), která mj. vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem; jen garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat jeho osobnosti. V žádném aplikačním postupu ani v žádném individuálním či v normativním aktu veřejné moci nesmí být obsaženo nic, co by porušovalo základní práva vyložená v hranicích lidské důstojnosti.

konstrukt se poté Ústavní soud pokusil propojit s konkrétní kauzou.²⁴ Ve chvíli, kdy k tomuto propojení došlo, bylo již vyhovění stěžovateli nevyhnutelné, neboť celé odůvodnění stojí na předpokladu, že stěžovatelova lidská důstojnost, do níž bylo zasaženo, je *a priori* nedotknutelná a nejvyšší hodnota celého ústavního pořádku.

Druhý příklad, který jsme vybrali, se týká nálezu Pl. ÚS 3/14, kterým byl částečně odmítnut a částečně zamítnut návrh Nejvyššího soudu na vyslovení protiústavnosti § 37 odst. 6 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění účinném do 30. 6. 2009.²⁵ Dotčené ustanovení umožňovalo jakékoli osobě přístup k archiváliím vzniklým před 1. lednem 1990 z činnosti bezpečnostních složek podle zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek, jakož i společenských organizací a politických stran sdružených v Národní frontě, a to bez omezujících podmínek, které se jinak obecně na přístup k archiváliím vztahují.²⁶ Nejvyšší soud spatřoval v takovém ustanovení nepřiměřené omezení osobnostních práv osob, jichž se informace v takto přístupných archiváliích týkají. Záměrem Ústavního soudu bylo návrh Nejvyššího soudu zamítnout, neboť dle jeho názoru nad ochranou zmíněných osobnostních práv převažuje zájem veřejnosti na získání informací o minulém režimu a vyrovnání se s minulostí.²⁷ Aby k takovému verdiktu nakonec dospěl, musel se Ústavní soud vypořádat s předpokladem, že zájem na zachování lidské důstojnosti, který měl v tomto případě ustoupit, je nejvyšší a neomezenou hodnotou ústavního pořádku.²⁸

Začátek jeho testu najdeme v bodě 61 nálezu, kde se tvrdí, že právo na důstojnost lze v zásadě omezit, jen když je protihodnotou právo na důstojnost jiné osoby.²⁹ V bodě 71 se pak uvádí, že „[r]eferenčním hlediskem ústavního přezkumu napadeného ustanovení je tedy také imperativ ústavního pořádku, jenž v konkrétním kontextu ukládá respektovat i právo dalších zainteresovaných osob z okruhu pronásledovaného (členů rodiny,

dalších příbuzných, přátel, pozůstalých) na přístup k archiváliím obsahujícím jeho osobní údaje, bez jejichž poznání by tyto osoby byly nuceny setrvávat v nedůstojné nevědomosti o vlastním osudu“.³⁰

Z bodu 61 vyplývá, že pokud by proti zájmu na ochraně důstojnosti osoby, o níž jsou informace zveřejňovány, stálo v podstatě kterékoli jiné základní právo (např. právo na informace), soud by musel zveřejnění informací zamezit. Nicméně právo na informace bylo možné spojit s důstojností zainteresovaných osob a tím otevřít cestu k poměrování. Tento krok byl v zásadě jedinou možností, jak obětovat axiomatickou lidskou důstojnost ve prospěch zamítnutí návrhu. Bez dosažení lidské důstojnosti na druhou stranu rovnice by si právo na důstojnost osob, o nichž měly být informace zveřejněny, vynutilo zrušení dotčené části archivního zákona. Takto provedený test proporcionality hodnotil ve svém separátním vótu Pavel Rychetský jako přinejmenším nedůsledný.³¹ Nález k archivnímu zákonu tak již do určité míry naznačuje dopady používání axiomů na kvalitu právní argumentace, kterým se budeme věnovat ve čtvrté části.

Konečně poslední příklad, na který v tomto kontextu chceme poukázat, najdeme ve slavném nálezu Pl. ÚS 57/10, v němž Ústavní soud zrušil usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, kterým tento soud vyslovil neplatnost hlasování ve třech volebních obvodech v komunálních volbách v obci Krupka a zároveň zamítl návrh na vyslovení neplatnosti celých tamních voleb. Jeho argumentace je následující: „[S]oučástí práva na spravedlivý proces je i řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Takovým nemůže být v žádném případě odůvodnění, jehož východiska jsou v nesouladu s principy demokratického právního státu ve smyslu preambule a čl. 1 Ústavy. Exces, jehož se dopustil krajský soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí v pasážích o přípustnosti pojetí voleb ‚obchodně tržním způsobem‘ je východiskem, které je s principy demokratického právního státu v natolik extrémním a hrubém nesouladu, že

²⁴ „Ačkoli legitimita stěžovatelova omezení způsobilosti k právním úkonům v majetkové sféře není zpochybněna, dovozené (a vyjmenované) ústavní hodnoty logicky zpětně působí „omezení svého omezení“; bylo již výše zaznamenáno, že ve způsobilosti k právním úkonům mají (musí) být stanovena v nejnižší (ještě) účelné úrovni, tj. takové, která vystihuje princip přiměřenosti zvolených prostředků a přiměřeného cíle. Ani tento požadavek však odvolací soud nerefletoval, jestliže neodůvodnil úsudek (jenž se podává z jím dosaženého výsledku), že i ignorování individuálního projevu vůle (přání) stěžovatele směřujícího k určení osoby jeho opatrovníka je ještě součástí této „nejnižší“ úrovně omezení osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům“ (nálezu Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 3333/11, bod 39).

²⁵ Nález sp. zn. Pl. ÚS 3/14.

²⁶ Tamtéž, bod 23.

²⁷ Tamtéž, bod 98 a násl.

²⁸ Tamtéž, body 58 až 63.

²⁹ Tamtéž, bod 61.

³⁰ Tamtéž, bod 71.

³¹ K tomu srov. odlišné stanovisko soudce Pavla Rychetského k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/14, bod 29 a násl.

by sám o sobě stačil k tomu, aby Ústavní soud napadené usnesení zrušil, neboť při testu proporcionality zájem na ochraně demokratického právního státu bez jakékoliv pochybnosti převažuje nad minimalizací zásahu [...].³² Ústavní soud tak správně upozorňuje na nedostatečné a zejména s materiálním jádrem Ústavy rozporné odůvodnění předmětného usnesení. Na stranu druhou však Ústavní soud přináší axiom spočívající v tom, že v testu proporcionality vždy nutně musí zvítězit ochrana materiálního ohniska ústavy nad principem minimalizace zásahu do výkonu volebního práva. Jinými slovy principy ústavního státu mají jaksi apriorní přednost před principy státu demokratického. Ústavní soud v zásadě předpokládá, že neexistuje žádný možný kompromis mezi principem svobodných voleb a principem minimalizace zásahu do výkonu volebního práva, protože zároveň předpokládá, že vůle osoby, které byl nabídnut úplatek, nemůže být nikdy svobodná. Ústavní soud by tak pravděpodobně ve chvíli, kdy by jeho rozhodování nestálo pouze na kasačním principu, sám vyslovil neplatnost celých voleb, a to i v situaci, kdy Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém následném usnesení č. j. 15A 92/2010-118 nakonec kompromis mezi oběma principy (v podobě vyslovení neplatnosti hlasování ve všech volebních obvodech v Krupce) nalezl a aplikoval.

Ať už se jedná o axiomy na rovině ústavněprávní, či o jiné axiomy týkající se *questiones iuris*, jejich společným znakem bude vždy to, že orgán aplikující právo (nejčastěji soud) jejich prostřednictvím předpokládá něco, co z určitých důvodů nehodlá dále vysvětlovat, obhajovat ani odůvodňovat, a co proto považuje za nezpochybnitelné, jasné, očividné, logické apod. Stejně jako v případě notorií si i v tomto případě dovolíme krátké zamyšlení nad tím, co může soud k užití axiomů vést. Jedním důvodem může být, že soud k použitému axiomu nevidí žádnou logickou či rozumnou alternativu. Jinými slovy má za to, že jiné právní posouzení dané věci ani jiná interpretace dotčených norem nejsou vůbec možné, popř. možné jsou, ale pro svou nerozumnost či nelogičnost se jeví jako absurdní (například není potřeba odůvodňovat, proč daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny). Jindy více použitelných alternativ sice existovat může, ale soud je přesvědčen, že ta, kterou zvolil, je nejrozumnější, nejlogičtější, nejspravedlivější apod. (pak kupříkladu

nezdůvodní, proč se rozhodl neumožnit šikanózní výkon práva v rámci sousedských sporů). Konečně poslední možností je, že se jedná o velmi složitý případ, v jehož rámci existuje více použitelných alternativ, a soud využije axiomu namísto racionální argumentace, a to ať už z toho důvodu, že si alternativy neuvědomil, či proto, že je úmyslně ignoruje (toto vysvětlení by nejspíše odpovídalo výše uvedeným příkladům týkajícím se lidské důstojnosti).

Část III

Judikatura našich soudů je bohatá na dále nedokazovaná tvrzení, jejichž pravdivost soudy toliko předpokládají. Axiomy snižují kvalitu rozhodnutí, protože vylučují racionální a přezkoumatelné posouzení různých argumentů soudem. Otázkou je, jaké axiomy a v jaké míře jsou pro legitimní soudní rozhodnutí ještě únosné a jaké už nikoliv.

Posuďme nejprve notoriety týkající se zjišťování skutkového stavu. Bez notorií by byly nároky na odůvodnění rozhodnutí příliš vysoké a soudci by museli na hraně epistemologického relativismu pracně dokazovat vše, co lze alespoň hypoteticky podrobit důkazu opaku. Označením každého předpokladu jako notoriety by se však odůvodnění stalo bezcenné. Soudce musí pečlivě zvážit, co za notoriety označí, a především zdůvodnit, proč tak učinil. O notoriích lze uvažovat v prvé řadě v kontextu civilního procesu, kde je podle Nejvyššího soudu nutné,

- 1) aby účastníci řízení byli s notoriemi v řízení seznámeni,
- 2) aby se k nim mohli vyjádřit či případně předložit důkaz je vyvracející – ani poznaček soudu o tzv. úředně známé skutečnosti totiž nemusí být správný – a
- 3) aby „soud, jenž vzal v úvahu skutečnosti úředně známé a nadto na nich založil své rozhodnutí ve věci, náležitě vyložil v odůvodnění rozhodnutí, ze které jeho konkrétní úřední činnosti či postupu jsou mu takové skutečnosti známé, jak se o nich dozvěděl [...]“. V závislosti na povaze úředně známé skutečnosti pak soud musí též eventuálně uvést, je-li opravdu známa všem členům senátu, jednal-li a rozhodoval-li soud v této podobě.³³

Odchylný postup by mohl vyústit v porušení zásady kontradiktornosti řízení, zásady volného hodnocení důkazů, která vyžaduje

³² Nález sp. zn. Pl. ÚS 57/10, bod 34.

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008.

rovné postavení důkazních prostředků, aj. Nakonec je ale v gesci soudu, jestli s určitou okolností pracuje jako s důkazvyžadující, anebo jako s notorií. Uvedeme-li absurdní příklad, nikdo nemůže soudci rozumně vyčítat, když z okolnosti, že obviněný byl v době spáchání činu ve Stockholmu, dovodí, že nemohl být v Praze. Jindy ale soud může tímto způsobem narazit, jak jsme viděli v případě odcizeného kompresoru v severních Čechách. Zkušený soudce, který ví, že jeho osobní zkušenosti mohou být nejen se zbytkem společnosti sdílené, ale i docela izolované, a tudíž iluzorní, by měl v souladu se sjednocující judikaturou Nejvyššího soudu v průběhu dokazování informovat účastníky řízení o skutečnostech jím považovaných za notoriety a dát účastníkům možnost se k notoriám vyjádřit, příp. předložit i odlišně hovořící důkazy. Porodní asistentka Ivana Königsmarková tuto možnost nedostala, následkem čehož nemohl být axiom „domácí porody jsou rizikovější než porody v nemocnicích“ ústavně přípustně použit.

U axiomů v druhé fázi aplikace práva je situace složitější. Axiomy se vyznačují ne snad svým obsahem, ale svou logickou strukturou. Typickým důvodem pro napadení soudního rozhodnutí je, že jeho obsah je v rozporu se zákonem, s ústavou nebo s mezinárodní smlouvou. Český právní řád však výslovně nestanoví standardy pro logickou strukturu argumentace v soudním rozhodnutí. Má tedy vůbec smysl o (ne)přípustnosti axiomů uvažovat?

Domníváme se, že při diskusi o (ne)přípustnosti axiomů můžeme vycházet z toho, co víme o zákazu soudní libovůle. Jestliže je totiž užítí axiomu v první fázi aplikace práva příkladem porušení zásad týkajících se dokazování a rovnosti stran, užítí axiomu v druhé fázi aplikace práva je výrazem soudní libovůle. Zásada „soud zná parvo“ (*iura novit curia*) vyžaduje podvolení se odbornosti soudce, který je víc než kdokoli jiný kvalifikován k nalézání práva. Odbornost je spojena s očekáváním racionality (a ne třeba pouhé intuíce) rozhodování o tom, co je právo. Racionalita subsumpce je zajištěna akceptovanými metodami interpretace práva. Jazyk, logika, struktura právního řádu a další systémy zajišťují racionalitu interpretace tím, že ji

podřazují předem danému, uspořádanému souboru pravidel. Porušení těchto pravidel představuje soudní libovůli a brání právní jistotě.³⁴

Vyhňeme se ale předčasnému závěru, že každý moment soudní libovůle je automaticky spojen s axiomem v právní argumentaci. Dobře to ilustruje např. přepjatý soudcovský formalismus, který lze chápat jako jeden ze způsobů porušení interpretačních pravidel, protože klade důraz na určitou metodu výkladu (jazykový výklad), a to na úkor metod ostatních. Přestože i tento přepjatý soudcovský formalismus může mít axiomatické rysy, jeho povaha tkví především v tom, že soud obvykle neodůvodněně „odhlédne od reálných společenských vztahů“,³⁵ což pro axiomy v právní argumentaci není typické. Jak bylo řečeno, axiomy jsou dále nedokazovaná tvrzení, která se odlišují svou strukturou, nikoli obsahem, jako tomu je v případě zmíněného soudcovského formalismu.

Naopak – axiomy mohou před tímto přepjatým formalismem i chránit. Takto např. Okresní soud v Nymburce ve zmiňovaném rozhodnutí ze dne 24. července 2002, č. j. 5 C 968/97-93, zamítl návrh žalobkyně, do jejíhož práva bylo zasaženo sousední stavbou, která o 1 m² přesahovala do jejího pozemku. Soud připustil, že „předpoklady úspěšnosti žaloby v daném případě žalobkyně naplnila a z ryze právního hlediska by jí tedy mělo být vyhověno. S přihlédnutím k § 3 odst. 1 ObčZ bylo ale třeba toto hledisko podrobit korekci zdravým lidským rozumem“, načež její návrh zamítl. O obdobnou situaci se jednalo v kauze nařízené exekuce na držitele průkazu ZTP/P, který měl jet MHD „načerno“, ačkoliv měl z titulu držitele průkazu ZTP/P jízdu bezplatnou. Závěr obecného soudu, podle něhož i v tomto případě musí platit obecné pravidlo, že vady nalézacího řízení nelze uplatňovat v řízení vykonávacím, byl podle Ústavního soudu v rozporu s „elementárními pravidly spravedlnosti a zdravého rozumu“.³⁶

Ne každý případ soudní libovůle je automaticky spojen s axiomem. Zároveň ne každé použití axiomu je výrazem soudní libovůle. Jak tedy odlišit „dobré“ axiomy od „špatných“ axiomů?³⁷ Ve fázi zjišťování skutkového stavu je rozhodující, jestli si soudce

³⁴ GADAMER, H. G. *Pravda a metoda*. Přel. D. Mik. Praha 2010, citováno ve WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha 2013, str. 10–11.

³⁵ Nález sp. zn. I. ÚS 563/11 ze dne 13. 11. 2012.

³⁶ Usnesení sp. zn. I. ÚS 2623/17 ze dne 17. 10. 2017 a náleží II. ÚS 2230/16 ze dne 1. 11. 2016.

³⁷ K tomuto na okraj poznamenáváme, že vedle kategorie „dobrých“ a „špatných“ axiomů lze ještě hypoteticky vytvořit kategorii „možných“ a „nemožných“ axiomů. Nemožnými axiomy rozumíme takové, které předpokládají něco fyzikálně, chemicky, biologicky apod. nereálného (pro *questiones facti*) nebo něco logicky nesmyslného (pro *questiones iuris*). Nemožným axiomem by tak například bylo tvrzení, že obětí byla zabita prostřednictvím extrémně rychle vyfouknuté bubliny z bublifuku, že slunce vychází vždy na západě nebo že nezaplátit za koupený, řádně a včas dodaný, plně funkční výrobek je v pořádku. Existenci nemožných axiomů v právní argumentaci si lze pro

dokáže alternativní verzi skutečnosti představit alespoň jako možnou. To znamená, že pokud by podle kriticky smýšlejícího soudce mohl průměrně rozumný člověk nabízenou verzi skutečnosti rozporovat, měl by se soudce přesvědčit o její pravdivosti (např. připustit jako důkazní prostředek odborné vyjádření specialisty na medicínskou statistiku). Analogicky pokud by podle kriticky smýšlejícího soudce mohl průměrně rozumný člověk (resp. právník) rozporovat soudem zvolené právní řešení, měl by soudce odůvodnit, proč (z jakých rozumných důvodů) byl zvolen tento závěr a ne jiný, tedy nikoli se přesvědčit o pravdivosti (což v normativním světě nelze), ale přesvědčit ostatní o svých závěrech. V tomto světle poukázat na „samozřejmost“ nebo „nepochybnost“ závěru nestačí.

Pro odlišení „správných“ axiomů od „nesprávných“ nelze vytvořit žádné objektivní a jednoduše aplikovatelné pravidlo. Správné užívání axiomů v právní argumentaci proto bude vždy odvislé od zkušeností, vzdělání a dalších kvalit soudců a jiných osob aplikujících právo. Nicméně z výše uvedeného lze dovodit, že jako „nežádoucí“ či „špatné“ lze označit takové axiomy, které předpokládají verzi událostí (pro *questiones facti*) či právní posouzení (pro *questiones iuris*), k nimž existuje realistická, popř. rozumná alternativa. V takovémto případě totiž již není žádoucí prostě předpokládat něco jako jasné, jednoznačné, přirozené, ba naopak intenzivně se objevuje potřeba všechny možné alternativy posoudit, porovnat a dostatečně přesvědčivě odůvodnit výběr té či oné možnosti. Jak jsme však již uváděli výše, o tom, která alternativa již je realistická či rozumná a jaké odůvodnění výběru již je dostatečně přesvědčivé, budou vždy panovat neshody, a toto rozlišující pravidlo tudíž zůstává do značné míry subjektivním. Přesto však považujeme snahu o odlišení žádoucích a nežádoucích axiomů za velmi důležitou, neboť užívání nežádoucích axiomů je spojeno s mnoha nebezpečnými dopady na kvalitu právní argumentace, jakož i na systém práva samotný, o nichž se zmíníme záhy.

S odkazem na ve druhé části tohoto článku uvedené stručné pojednání o možnostech axiomatizace práva však lze podotknout, že pomůckou při rozhodování, zdali je užití axiomu v daném případě žádoucí, či nikoli, může být rovněž samo právní odvětví,

v rámci něhož je rozhodováno. Výše jsme uvedli, že některá právní odvětví jsou pro axiomatizaci vhodnější než jiná, což bylo odůvodněno „jednoznačností“ právních norem v rámci těchto odvětví, která umožňuje alespoň částečné využití formálnělogických procedur při jejich aplikaci. Nyní tedy můžeme výše uvedené propojit a konstatovat, že pro axiomatizaci jsou vhodná ta právní odvětví, při jejichž aplikaci existuje jak ve fázi zjišťování skutkového stavu, tak ve fázi právního posouzení jen relativně omezené množství alternativ, což snižuje riziko použití axiomů nežádoucím způsobem. Určitou pomůckou pro odlišení žádoucích a nežádoucích axiomů tak může být i právní odvětví, jež se bude na daný případ vztahovat.

Výše řečené můžeme ještě dále teoreticky zobecnit a dojít k závěru, že v právní argumentaci dochází k prolínání axiologické a axiomatické roviny. První zmíněná je založena na poměřování a racionální a proporcionální aplikaci stěžejních hodnot a principů. Druhé z nich jsou vlastní formálnělogické postupy generování výsledků z předem daných axiomů. Jádrem axiologické roviny jsou tak hodnoty a principy, jež tvoří pro danou společnost všeobecně přijatelný systém, jehož prizmatem pak zkoumáme a hodnotíme realitu okolo nás. Jednotlivé prvky tohoto systému se mohou vzájemně podporovat, ale také vyvracet či omezovat. Nejde o objevování věčných pravd, nýbrž „jen“ o hledání optimálních kompromisů. Axiologická argumentace je tedy svou podstatou materiální, relativní, proporcionální a otevřená. Naproti tomu axiomatická rovina je postavena na souboru předem daných předpokladů, jež nelze potvrdit ani vyvrátit, nýbrž pouze arbitrárně přijmout či odmítnout. Jednotlivé prvky systému axiomů nemohou být ve vzájemném rozporu a dohromady vytvářejí určité předem dané prizma, jímž nás nutí nahlížet na realitu. Argumentace vycházející z axiomů tak není v zásadě ničím jiným než mechanickým aplikováním formálnělogických pravidel, díky němuž docházíme od primárního souboru axiomů až ke konkrétním výsledkům. Takováto argumentace tak je svou podstatou formální, absolutistická, nekompromisní a uzavřená.

Při aplikaci práva v každém právním odvětví dochází k prolínání těchto dvou rovin argumentace v různém vzájemném poměru.

jejich absurditu jen stěží představit, a proto zůstávají, doufejme, pouze hypotetickou kategorií. Jejich případné užití by mělo pro kvalitu odůvodnění naprosto fatální důsledky v podobě nesmyslnosti a z ní plynoucí nulové legitimacy a přesvědčivosti daného rozhodnutí. Pravidelné objevování se nemožných axiomů by pak pravděpodobně otráslo právní jistotou a důvěrou občanů v právní systém jako takový.

Některá právní odvětví jsou tak spíše axiomatizovatelná a jiná naopak bytostně axiologická. O axiomatizovatelných odvětvích, jako jsou určité části daňového práva či práva sociálního zabezpečení, jsme se již zmínili výše. Zbývá tedy poukázat na typické axiologické právní odvětví, v jehož rámci bude snaha o axiomatickou argumentaci vždy poměrně riziková a četnost nežádoucích axiomů relativně vysoká. Tímto odvětvím je (nejen) ústavní právo, které se svou samotnou podstatou točí okolo proporcionálního vážení různých, mnohdy kontradiktorních hodnot a principů. Z příkladů týkajících se lidské důstojnosti, jež jsme představili v předchozí části, je patrné, že obavy ohledně výskytu nežádoucích axiomů v tomto právním odvětví jsou opodstatněné.

Právě příklad axiomatické lidské důstojnosti (tj. abstraktní a těžko definovatelné hodnoty, jež se v analyzovaných rozhodnutích Ústavního soudu stala axiomem) je ideální pro demonstraci nejdůležitějších negativních dopadů, které jsou s použitím axiomu nežádoucím způsobem (tj. použitím určitého tvrzení jako axiomu ve chvíli, kdy k němu existují relevantní alternativy) spojeny.

K tomuto fenoménu může docházet zejména ve chvíli, kdy by měla na počátku celé argumentace stát hodnota, s níž však budeme zacházet jako s axiomem. Jak již bylo řečeno, u hodnoty se na rozdíl od axiomu předpokládá existence dalších a mnohdy i kontradiktorních hodnot. V konkrétním případě lze argumentační linii zpravidla založit na více než na jedné z nich. Pak lze předpokládat, že se tyto linie budou v určitých okamžicích vzájemně prolínat, srážet a ovlivňovat. Výsledné řešení tak nebude jediné možné, nýbrž pouze takové, které ze všech možných bylo vybráno jako vzhledem ke konkrétním okolnostem nejvhodnější. Nyní si představme, že bychom vybrali některou z takových hodnot, kupříkladu svobodu, začali tvrdit, že není hodnotou, nýbrž axiomem, a takto s ní v celém argumentačním řetězci zacházeli. Tím z celého argumentačního pole nutně eliminujeme všechny ostatní potenciální hodnoty, jako jsou např. rovnost, bezpečnost, spravedlnost či veřejný pořádek, protože se najednou budou vyskytovat mimo námi vytyčené přípustné argumentační pole definované „axiomem svobody“. V důsledku toho dojdeme, byť bez porušení pravidel formální logiky, ke konkrétnímu závěru, který však po cestě

neprošel srážkou a poměřením se žádnou z jiných hodnot a od nich odvozených argumentů. Náš závěr tak sice může být formálně logicky správný, ale přesto materiálně zjevně nesprávný a nežádoucí. Takový závěr pak nezbyvá než odmítnout a celou argumentaci, která k němu vede, označit za nevhodnou.

Jinými slovy existuje-li pro právní argumentaci více relevantních alternativních argumentačních linií, není vyžadována pouze mechanická aplikace konkrétní právní normy, nýbrž věcná, racionální a otevřená úvaha jak při analýze skutkového stavu, tak i při právním posouzení věci. Právě zde, v důsledku rezignace na věcnou, racionální a otevřenou úvahu, začíná být axiomatická argumentace problematická. Uvedeme-li totiž svou argumentaci výrokem, jehož pravdivost nelze potvrdit ani vyvrátit, pak celá naše argumentace vycházející z tohoto původního výroku je v zásadě nevyvratitelná. Lze jí pouze vytýkat logickou inkonzistenci, tedy to, že naše důsledky logicky nevycházejí z našich předpokladů. Neexistuje však způsob, jímž by mohla být zpochybněna věcná správnost či samotná podstata takovéto argumentace. Pokud jednou přijmeme navržené axiomy a pokud je vyvozování závěrů z nich logicky správné, musíme se smířit s důsledky. Pokud axiomy odmítneme a protistrana se jich nevzdá, nebude rozumná debata vůbec možná. Stejně tak tomu bude v případě, že protistrana navrhne vlastní, konkurenční axiomy. Argumentace se tak ze své otevřené podstaty vyzývající k debatě stává uzavřeným axiomatickým systémem založeným pouze a výlučně na logické dedukci celého svého obsahu z původních axiomů, jejichž pravdivost nelze falzifikovat. V rámci tohoto systému tedy axiom funguje jako absolutní a nezpochybnitelná pravda a prostředí za hranicemi tohoto systému je chápáno jako irrelevantní.

Je tedy možné shrnout, že užívání axiomů v jiných než výše uvedených jednoduchých axiomatizovatelných případech významně a striktně omezuje argumentační prostor, čímž znemožňuje proběhnutí řádného a úplného diskursu,³⁸ v důsledku čehož je právní argumentace ochuzena o mnohé zásadní, ba rozhodující argumenty a protiargumenty, což samozřejmě významným způsobem snižuje relevanci a legitimitu na ní založeného rozhodnutí. I v rámci takto omezeného argumentačního pole pak užití axiomu dále pokřivuje

³⁸ Jediný způsob vsunutí nových argumentů je navrhnout rozšíření souboru axiomů (podmínka bezrozpornosti) a následně shození celé logické konstrukce právě pro rozpor s tímto novým axiomem v souboru.

argumentaci, a to zejména tím způsobem, že absolutizuje určité argumenty na úkor jiných, čímž *a priori* determinuje konkrétní výsledné rozhodnutí, aniž by bylo možné jakkoli protiargumentovat.³⁹ Nežádoucí axiomatická argumentace tudíž ohrožuje věcnost a racionalitu právní argumentace a zároveň se dostává do rozporu přinejmenším s principy řádného a spravedlivého procesu, právní jistoty i důvěry v právo.

V případě lidské důstojnosti se tyto negativní tendence projevují o to více, že se jedná o vysoce abstraktní a velmi obtížně vymezitelný pojem. Takovýto pojem tak lze v konkrétním případě nejen zabsolutizovat jeho transformací v axiom, ale také dle libosti obsahově vymezit. Tím se z něj stává pomyslný argumentační žolík, který, je-li vyneseno na stůl, znemožňuje diskurs a ukončuje debatu. Nicméně podotýkáme, že smyslem tohoto textu není kritika ústavního soudnictví jako založeného na rozhodování o abstraktně formulovaných ústavních normách, naplňovaných obsahem až *ad hoc* podle konkrétního případu. Některé ústavní normy mohou být abstraktní, přitom jsou ale natolik elementární, že s jejich platností nemůže nikdo rozumně nesouhlasit. Jde o principy, na kterých byla založena a dlouhodobě funguje moderní západní společnost, jako je princip *neminem laedere*, princip *pacta sunt servanda*, princip proporcionality nebo některá základní práva široce chápána jako práva absolutní, např. svoboda myšlení. Neboť kdo by rozporoval princip, že lidem nesmí být bezdůvodně způsobena újma, že smlouvy se mají dodržovat nebo že si každý může myslet, co chce? Všichni rozumíme, co tyto principy znamenají, a všichni víme, jak nezbytné pro každodenní život jsou. Na druhou stranu lidská důstojnost je pojem vágní a bez vyčerpávající legální definice se nikdy neshodneme na tom, co vše má zahrnovat a čemu všemu má zabraňovat. Je to pojem diskursivní a jako takový nemůže být součástí axiomatické argumentace.⁴⁰

Abychom vše doposud uvedené shrnuli, můžeme konstatovat, že právě z kontrastu a vzájemného prolínání axiomatické a axiologické roviny v každém konkrétním případě vyplývají základní pozitivní i negativní vlastnosti axiomatické právní argumentace. Je patrné, že axiomatická právní argumentace je

v důsledku své uzavřenosti stručnější a omezenější, což může vést v oblastech, které jsou pro axiomatizaci vhodné, k rychlejšímu a efektivnějšímu a logicky bezrozpornému a konzistentnímu rozhodování. Využívání souboru axiomů a formálnělogických procedur zároveň s velkou mírou pravděpodobnosti povede neomylně ke stále stejným důsledkům, a tedy k přirozenému sjednocování judikatury, což zvyšuje míru právní jistoty.

Na stranu druhou však existují oblasti, mezi něž lze z velké části řadit např. ústavní právo, v nichž je použití axiomatické argumentace z výše popsaných důvodů velmi často nevhodné, ba nebezpečné. Nezbyvá než apelovat na orgány aplikující právo, aby si byly výše řečeného vědomy a v každém jednotlivém případě využívaly axiomatickou argumentaci spíše restriktivně a ideálně pouze v těch případech, kdy může být přínosem, a nikoli zbytečným rizikem.

Na tomto místě se musíme vyhradit proti možné kritice ze strany fundacionalistických teoretiků právní argumentace.⁴¹ Ti mohou namítat, že naše úvaha je bezpředmětná, neboť každá normativní argumentace je v konečném důsledku axiomatická, protože musí ultimátně vycházet z nějakých normativních předpokladů, které se už nedokazují. Místo rozlišování mezi axiomatickou a neaxiomatickou argumentací bychom podle této námitky měli rozlišovat argumentaci, která je plně rozvinutá až k výchozím předpokladům, od argumentace, která takto plně rozvinutá není a kterou bychom mohli nazvat dogmatickou. Námitka se opírá o teorii G. A. Cohena,⁴² jež předpokládá konečnou řadu normativních principů odůvodňovaných faktickými tvrzeními s tím, že propojení daného tvrzení s obsahovaným principem zprostředkovává vždy další, abstraktnější a na předchozím faktickém tvrzení nezávislý normativní princip, a to až do bodu, kdy normativní princip dosáhne takové úrovně abstraktnosti, že jej nelze dále vysvětlit ani podložit jakýmkoli faktickým tvrzením.

Naším úmyslem nebylo tuto teorii zpochybňovat. Naš článek začíná až tam, kde Cohenova teorie končí,⁴³ tedy právě u zmíněných ultimátních, prvotních principů nejvyšší úrovně abstrakce. Klíčovým se v tomto kontextu stává bod, kdy soudce ve své

³⁹ Takovéto užití axiomatické argumentace tak mimo jiné rovněž znemožňuje či přinejmenším pokrývá test proporcionality.

⁴⁰ To však v žádném případě neznemožňuje využívání lidské důstojnosti jako jednoho z důležitých prvků ústavní argumentace axiologické (viz výše).

⁴¹ Na následující námitky nás upozornil recenzent, kterému tímto děkujeme.

⁴² COHEN, G. A. Facts and Principles. *Philosophy & public affairs*, 2003, roč. 31, č. 3, str. 211–245.

⁴³ Sám Cohen explicitně zdůrazňuje, že pro účely jeho teorie je irelevantní, jak jsou tyto neabstraktnější principy zdůvodněny (viz COHEN, G. A., c. d., str. 219). To nás ale jako právníky zajímá.

argumentaci dosáhne závěru, že došel k principu, který již není potřebné dále dokazovat. Smyslem tohoto článku tedy není poukázat na pouhou dogmatickosti argumentace, nýbrž na argumentační axiomy, tj. na tvrzení, která soudce nikoliv opomenul dokázat, ale která dokazovat odmítá, protože je považuje za nějakého důvodu za evidentní.

Rozdíl si ilustrujeme prostřednictvím aplikace Cohenových úvah na rámcovém příkladu domácích porodů. Uvažme normativní princip (P), že ženy by měly rodit v nemocnicích, nikoli doma. To může být podpořeno faktickým tvrzením (F), že domácí porody jsou rizikovější pro zdraví ženy i dítěte. Aby F bylo relevantní pro P, musíme vycházet z dalšího principu (P1), např. že ženám by měl být dopřán co nejbezpečnější porod. Teprve skrze P1 lze skutečně tvrdit, že F podporuje původní princip P. Zároveň je platnost P1 nezávislá na tom, zda je F pravdivé, či nikoli. Princip P1 je podepřen dalšími faktickými tvrzeními F2 (např. bezpečnější porody zajišťují zdraví žen), jež jsou samy relevantní jen proto, že existují ještě abstraktnější normativní principy P2 (např. že zdraví žen by se mělo chránit). Řetězec končí u jakýchsi ultimátních principů, které již dle názoru interpreta nelze či není potřeba dále dokazovat či normativně podepřít.

Ačkoliv každý nemusí souhlasit s platností uvedených premis, domníváme se, že by podobně rozvinutá argumentace těžko mohla být považována za dogmatickou.⁴⁴ Přesto může být potenciálně vadná, protože používá axiomy.

Mezi ně patří hned tvrzení F, že domácí porody jsou rizikovější pro zdraví ženy i dítěte. Ono samo je výchozím předpokladem. Jestli předpokladem platným, nebo neplatným, je nutné zjistit prostřednictvím dokazování, ledaže by se jednalo o přípustnou notoriu. Soudce ale nic dokazovat nechtěl, protože tady pro něj dokazování zcela vědomě končí. Použil nevhodně axiom, aniž by postupoval dogmaticky ve smyslu uvedené námitky.

Případně si představme, že přestože by soud ve vztahu k uvedenému tvrzení F postupoval řádně (tj. provedl by dokazování), nakonec s odůvodněním, že je třeba chránit zdraví ženy a dítěte, rozhodne v neprospěch porodní asistentky. Z odůvodnění ale neplyne, že zvážil kontrastující principy a hodnoty,

zejm. ochranu soukromého a rodinného života matky. S hodnotou zdraví ženy a dítěte tudíž zacházel axiomaticky, neboť evidentně vyloučil existenci alternativy, že se tato hodnota v tomto případě neprosadí, neboť existují i další hodnoty či principy, které je potřeba vzít v potaz a které potenciálně mohou v tomto případě převážít.

Takto pojatou argumentaci považujeme za axiomatickou. Nejde pouze o to, že by podané důvody poskytovaly dostatečný podklad pro rozhodnutí, nýbrž o to, že za daných předpokladů musí soudce nezbytně dojít k určitému závěru, určitému rozhodnutí, naopak jakékoli jiné rozhodnutí by bylo nelogické. Domácí porody jsou rizikovější pro zdraví ženy i dítěte (ať už jde o axiom, či dokázaný fakt) a zároveň zdraví ženy je v tomto případě jediným relevantním normativním principem (axiom), a tudíž by ženy měly nezbytně rodit v nemocnicích, nikoli doma (nevyhnutelný důsledek). Nejsou-li připuštěny další premisy, nejde ani dojít k jinému závěru. V axiomatické argumentaci tedy racionální důvody rozhodnutí splývají s logickými předpoklady závěru.

Axiomatickou argumentaci kontrastujeme s argumentací axiologickou, která s výchozími normativními principy nezachází jako s axiomy, které jsou jakýmsi epicentrem argumentace, z něhož (a z ničeho jiného) vše ostatní vychází, nýbrž jako s hodnotami, které vždy připouštějí kolizi s jinými hodnotami a které z toho důvodu nemohou stát na počátku formálnělogického důkazu. Ve zmíněném případě bychom tedy mohli tvrdit, že zdraví ženy by se mělo chránit (hodnota), avšak zároveň soukromí a svoboda volby těhotné ženy by měly být chráněny (další hodnota). Poté bychom museli věcně argumentovat ve prospěch obou (či ještě dalších) zmíněných hodnot a nakonec dojít k jednomu z více možných rozhodnutí, které by v dané chvíli bylo odůvodněno nejpřesvědčivěji. V daném případě tedy existovaly možné alternativy, které soud nevzal v potaz, čímž použil axiomatickou argumentaci nepřijatelným způsobem (tj. tam, kde její využití nebylo možné). I jinak bezvadná, nedogmatická argumentace tak může být zatížena touto vadou, že s něčím, co intuitivně připouští alternativní verze skutečnosti, je zacházeno jako s daností.

⁴⁴ Dogmatickou argumentací ve smyslu uvedené námitky je použití některého z principů nižší kategorie bez řádného odůvodnění prostřednictvím faktických tvrzení a principů vyšší kategorie, přestože by takové odůvodnění bylo možné.

Závěr

V tomto článku jsme se pokusili zevrubněji pojednat o používání axiomů v právní argumentaci orgánů aplikujících právo. Axiomy, vymezené jako předpoklady, které nelze argumentačně potvrdit ani vyvrátit, a jejichž správnost se tudíž pouze *a priori* předpokládá, jsme nejprve vyhledávali napříč judikaturou celé soudní soustavy České republiky a na vybraných příkladech demonstrovali jejich možné podoby a funkce. Následně jsme se pokusili axiomy klasifikovat na ty, které se vyskytují ve fázi zjišťování skutkového stavu (tj. notoriety), a na ty, jež najdeme ve fázi právního posouzení věci.

Tento článek však není pouze deskriptivní, ale obsahuje i hodnotící část. V ní jsme se pokusili rozdělit axiomy na možné a nemožné a zejména pak na žádoucí a nežádoucí. Tvrdíme, že ne každé užití axiomu lze považovat za správné, vhodné či legitimní anebo naopak za špatné, nevhodné či nelegitimní. Vždy záleží na okolnostech daného konkrétního případu.

Obecně lze tvrdit, že užití axiomu ve vhodných případech zjednodušuje – a tudíž i zrychluje a zefektivňuje – rozhodování i odůvodňování v právu. Axiomatická argumentace je rovněž logicky konzistentní a bezrozporná,

což obecně zvyšuje její kvalitu a potažmo míru právní jistoty a důvěry v právo.

Axiom však lze legitimně využít pouze v situacích, kdy neexistuje žádná relevantní alternativa (tj. alternativní vysvětlení proběhnutých událostí či alternativní právní posouzení dané věci). V jakékoli jiné situaci je naopak nutné věcně a přesvědčivě argumentovat ve prospěch orgánem aplikujícím právo zvolené varianty řešení.

Použití axiomatické argumentace v takovýchto situacích má dle našeho názoru řadu negativních důsledků, mezi nimiž dominuje zúžení či omezení právního diskursu a argumentačního prostoru, absolutizace konkrétní argumentační linie, znemožnění vážení argumentů a protiargumentů, omezení věcnosti, racionality, a tedy i kvality právní argumentace, a tudíž ohrožení principů řádného a spravedlivého procesu, právní jistoty i důvěry v právo.

Axiom je tedy dvousečná zbraň, s níž by se mělo v právní argumentaci zacházet s velkou mírou obezřetnosti. Míra, do jaké se podaří využívat pozitiv a zároveň se vyvarovat negativ spojených s axiomy, závisí především na svědomitosti, rozumnosti a opatrnosti orgánů aplikujících právo, které by si této problematiky měly být vědomy.

Knižní novinka z nakladatelství Wolters Kluwer

Komentovaná judikatura k s. r. o.

Ivan Chalupa, David Reiterman

Kniha nabízí řešení konkrétních otázek korporátní praxe na základě analýzy soudních rozhodnutí.

Kniha je členěná na základní tematické oblasti (např. založení s. r. o., obchodní rejstřík, práva a povinnosti společníka, postavení valné hromady a jednatele, nabytí, převod a zastavení podílu apod.) a v rámci nich dále na konkrétní otázky, které praxe nejčastěji přináší. Na tyto otázky autoři nabízejí jasné odpovědi podložené konkrétními soudními rozhodnutími. Díky přehlednému členění se čtenář může buď spokojit se stručným ano/ne, anebo začít hlouběji studovat argumentaci soudů i autorů samotných.

Autoři vždy vybírají jen nejdůležitější pasáže rozsudků, komentují je, dávají do souvislostí, vysvětlují vývoj judikatury v závislosti na novelách předpisů a uvádějí i vlastní názor a doporučení, zejména u nejasných výkladů, kde se ve svých rozhodnutích soudní praxe neshoduje.

Kniha je malou „ochutnávkou“ průběžně aktualizovaného Praktického manuálu ZOK, který najdete v ASPI knihovně (více informací o Praktickém manuálu ZOK v ASPI najdete na www.aspi.cz)

Objednat můžete na obchod.wolterskluwer.cz